

BARBIER, Frédéric – LAVENIR, Catherine Bertho
A média története : Diderot-tól az internetig / Frédéric Barbier ; Catherine Bertho Lavenir ; ford. Balázs Péter. – Bp. : Osiris, 2004. 402 p. (Osiris Kézikönyvek ; ISSN 1416 6321) ISBN 963 389 643

Egy médiatörténet

Szándékosan választottam ezt a magyar címadói gyakorlatban ritka (igaz, a birtokviszony szórendje miatt nehezen megvalósítható), ám más nyelveken gyakrabban előforduló (*A history of...*, *Una storia di...*), bizonyos szerénységre valló címváltozatot. Ez a megformálás arra utal, hogy az adott dolog történetének a jelen műbe zárt leírása az egyik lehetséges megközelítési mód, nem feltétlenül az egyetlen és az egyedül üdvözítő. A francia szerzőpáros (akiknek kiletéről a könyvből sajnos semmit nem tudhatunk meg) nem élt a bűvös határozatlan névelő nyújtotta sejtetési lehetőséggel: *Histoire des médias* – mondja az eredeti cím, s ennek megfelelően a magyar: *A média története*. Jó érzéssel vette észre a kiadó egy ilyen témájú könyv hiányát a magyar piacon, és tette le asztalunkra az *Osiris Kézikönyvek* megszokottan magas színvonalon kivitelezett újabb kötetét. Én pedig örömmel kaptam fel az ismertethető könyvek kupacából, hogy megint olvashatok valami érdekeseget. Nézzük hát!

„A médiumoknak van történetük” – állítja a bevezető fejezet címe, s ki vitatkozna vele? Vitatni talán azt érdemes, hogy mikor kezdődött a médiumok története, mióta vannak médiumok, ami persze az alapkérdéshez vezet el: mit is tekint tárgyának, azaz médiának könyvünk, és mi vajon mit gondolunk annak? A médium, és még inkább a média szó hallatán annak mai értelme, a *mass media*, azaz a tömegközlés (ahol nem a tömeg közöl, hanem a tömeggel közölnek), a tömegtájékoztatás közrendszerére jut eszünkbe. Ám kezdjük az elején, és lapozzuk fel a Györkösy-féle latin-magyar szótárt, nem lesz tanulságok nélkül való. Ott a *media* (a *medius* többszámaként) csak mint filozófiai kifejezés szerepel, „a külső javak” értelemben. A *medium* pedig a közepe valaminek, illetve nyilvánosság (úgy látszik, közelítünk), közösség, közjó, közvagyon. A *medius* jelentései viszont középső; közbeeső; középben lévő, pártatlan, semleges (na, erről beszélhetnénk); közvetítő, közbenjáró, közbeavatkozó (már megint helyben vagyunk); illetve közpészertű, közepes, közönséges. Lehet, hogy amit manapság médiumok, média néven emlegetünk, az nem is a latin *medium*, hanem a *medius* alapján kapta nevét?

Ezzel szemben „*médiának tekintünk minden olyan kommunikációs rendszert, amely lehetővé teszi, hogy egy társadalom betöltse három létfontosságú funkcióját: a megőrzést, az üzenetek és a különböző tudásformák távolsági kommunikációját és végül a különböző politikai és kulturális gyakorlatok reaktualizálását*” – mondja könyvünk, és meg-

magyarázza: „megőrizni azt jelenti, hogy megteremtjük az információk felhalmozásának lehetőségét, új perspektívába helyezzük őket, és belőlük kiindulva jelentős szellemi munkát végzünk, azaz lehetővé tesszük mind a tudás, mind a tudás kritikájának fejlődését”. A távolsági kommunikáció pedig „annyit jelent, hogy kiszabadulunk a tér- és időbeli meghatározottság béklyóiból, hogy közkinccsé tesszük a tudást, s egyúttal újrendezzük a tudáshoz kapcsolódó gyakorlatokat és modelleket”. Felmerül a kérdés, hogy ebbe a médium-értelmezésbe miként fér be a szórakoztatóipar, melyről a későbbiekben oly bőven esik majd szó. Elismervén, hogy a fentiek értelmében fontos médium az egyszerű szóbeli közlés, a társalgás is, egy lábjegyzetből megtudhatjuk, hogy a könyv ezt nem tárgyalja, majd hatvan oldalal odébb, a francia forradalomról szólván ismét lábjegyzet közli, hogy „könyvünkben nem esik szó a beszéd és a szónoklat forradalomban betöltött szerepéről”, de tapasztalhatjuk, hogy a későbbiek folyamán sem kerül említésre az élszó, az előadás, a szónoklat. Ennek ellenére a szerzők szerint „összefoglalóan elmondhatjuk, hogy egy klasszikus definíció szerint médiának tekinthetünk minden társadalmilag létrejött kommunikációs struktúrát, sőt, a definíciót kiterjesztve, médiának nevezzük ezen struktúrák hordozóit.” Az csak köztöködés, hogy amennyiben ez egy klasszikus definíció, talán megérdemelne eredetének feltüntetését. Lényegesebb bajom az e definíció szellemében írt médiatörténettel az, hogy nem tesz igazán különbséget a közvetítés és a hordozás, a közvetítő és a hordozó között, néhol elvész a hordozó előállításának technikai és gazdasági-financiális feltételei között, máshol pedig nagyívű társadalomtörténeti tablót fest, s az olvasó próbálja megtalálni benne a közvetítőt, és annak szerepét.

A média meghatározásának problémája amúgy még visszatér a könyvben. A *Hálózati világ (1950–1995)* címet viselő harmadik rész második fejezetének (A televízió mint varázslatos médium?)

záró alfejezetében (A kommunikáció elméleteinek kritikája) Marshal McLuhan média-felfogásával, annak Umberto Eco-féle értelmezésével, illetve Régis Debray mediológiai felfogásával találkozhatunk. Ha és amennyiben a média nem más, mint a társadalmi kommunikáció strukturális eszközrendszere, a kommunikáció elméleti megközelítése olyan lényegi eleme a médiatörténetnek, amit nem lehet négy oldalon „elintézni”. Ha viszont a könyv az elméletekkel nem, csak a gyakorlat történetével kíván foglalkozni, e négy oldalnak talán a média meghatározásával, a fogalmi tisztázással foglalkozó bevezetőben kellett volna helyet kapnia.

Tételezzük fel most már érthetőnek és elfogadottnak a média meghatározását. Mivel az élszót (annak akár köznapi társalgás, akár előadás-felolvasás, akár szónoklat formájában való megjelenését) kizártuk a további vizsgálódás köréből, kétségtelen, hogy a média története az írásbeliséggel kezdődik, s különösen az írás sokszorosítása lehetőségének megszületésével válik tanulmányozhatóvá. Könyvünk ezzel szemben „A könyv „második forradalma” (1751–1870) címet adja első részének, a könyv első forradalmától (Gutenberg) a 18. század második feléig ignorálja a történeteket. És miért éppen 1751? „Az 1751-es évet tekintjük a változás szimbólumának, hiszen ebben az évben kezd megjelenni az emblematikus könyv, az *Enciklopédia...*” Képzeld el az olvasó, hogy egy magyar szerzőpáros egyetemes jogtörténetet publikál, mely Werbőczy Tripartitumával kezdődik! Hogy a kiindulópont megválasztása nem véletlen, mutatja két idézet az 1790–1820-as éveket tárgyaló III. fejezetből: „Mégis, a *Grande Nation, Franciaország politikai súlya, az ottani események hatalmas jelentősége... hatására a demokrácia lesz az a politikai modell, amely meghatározza majd a 19. századi Európa politikai és kultúrtörténetét. A korszak meghatározó újítása tehát francia eredetű...*” És az 1815 Európája című részből: „Európa, legalábbis a kontinentális Európa központja továbbra is Párizs és Franciaor-

szág marad...” Ezek után nem voltam rest megszámolni: a bevezető és az első rész 145 lábjegyzetéből mindössze 13 hivatkozik nem francia szakirodalomra, és 8 idézet szerepel nem francia szerző szépirodalmi alkotásából. Fordító-tömörítő-ismertető tevékenységem során többször kibújtam már az objektivitás bőréből, és legalább zárójelben figyelmeztettem az olvasót, ha egy-egy cikk vagy könyv túlzottan egy adott nyelveterrületre, vagy nagyon meghatározott társadalmi-gazdasági környezetre vonatkozott. Ebben az esetben viszont csak annyit mondhatok, hogy a kissé megtévesztő cím helyesen így szólna: a francia média története, több-kevesebb nemzetközi kitekintéssel. Pontosabban szólva, a könyv első felében kevesebb, a másodikban (mely nagyjából *Az univerzális médiumok (1870–1950)* címet viselő második rész felénél kezdődik), ahol a mozi, a rádió, a televízió kerül előtérbe, több szó esik a Franciaországon kívül történekről. Ezek tárgyalási módjára legyen szabad csak két példát hoznom. „A telefon, avagy a hálózaton keresztül bonyolított személyes kommunikáció pedagógiája” című alfejezetben belül a „Telefon és szociabilitás” című rész utolsó bekezdése így szól: *„Európában viszont gyorsan kiderül, hogy az állam felügyelte hálózaton nem lehet bármit mondani. A párizsi „theatrofon”, amely operákat és színdarabokat közvetít a telefonhálózaton keresztül, a zenés kávéházak túl pikánsnak és közönségesnek ítélt repertoárjára már nem kap engedélyt. Budapesten a „theatrofont” nemzeti célkitűzések szolgálatába állítják: a magyar nemzeti megújulás éveiben (amikor a nemzeti érzelmű arisztokrácia egyébként is sokat áldoz Budapest modernizációjára) a Hírmondó telefonvonal híreket és magyar nyelvű kulturális programokat közvetít.”* Nesze neked Puskás Tivadar. Egyébként, ha valaki nem tudná, Párizs telefonközpontját is Puskás Tivadar építette (ha jól tudom, 1879-ben). Nem lepődnék meg, ha a Hírmondó szó is csak a fordító jóvoltából került volna a szövegbe. A másik példa a könyv vége tájáról, Az informatikáról szóló diskur-

zus című részből való. *„Az informatika jelentőségét a háborút követő években csak akkor ismerhetjük fel, ha alaposan megvizsgáljuk az iparág fejlődését kísérő kommentárokat, jóslatokat és gondolatokat. Az informatika lehetséges társadalmi következményeivel először Norbert Wiener foglalkozott behatóan...”* kezdődik ez a rész, s ezt követi Wiener gondolatainak és azok visszhangjának ismertetése majd két oldalon – két francia könyv alapján. Ugyanitt olvasható a következő két mondat: *„Az átláthatóság követelésével már a legrégebb utópiákban is találkozhatunk, a hadsereg és a hadiipar azonban olyan óriási befolyással rendelkezik az informatika fejlődése felett, hogy az 1970-es évekre a kérdés különösen fontossá vált. Norbert Wiener harcosan kiáll a szabad információáramlás, az átláthatóság, a tanulási képességek fejlesztése mellett, és hangsúlyozza a titkolózás, a mozdulatlanság, a merevség elleni harc elkerülhetetlenül szükséges voltát.”* Mint említettem, a kiadványból semmit nem tudhatunk meg a két szerzőről, ám a lábjegyzetekben található önhivatkozások alapján valószínűleg mindketten történészek. Feltételezvé, hogy ismerik Wiener halál-éviét (1964-ben halt meg), ez a fogalmazás legalábbis pongyola, sőt, félrevezető.

Féltreteve most más, a kedvezőtlen benyomásaimat igazolandó, innen-onnan összehordott idézeteket, lapozzuk át elejéről a könyvet, az ismerkedés (az ismertetés) szándékával. A már említett bevezető (*„A médiumoknak van történetük”*) a média meghatározása és a médiatörténet és a történetírás viszonyának érintése, valamint az (ugyancsak említett) időhatár-meghatározás mellett egy „A média és a politika” című részt is tartalmaz. Ismét egy nagyon fontos, és részletes kifejtést érdemlő téma, mely itt csak a figyelem felkeltése céljából szerepel, s majd vissza-visszatér a történet folyamán.

Az 1751-től 1870-ig terjedő időszakot ismertető első rész az *ancien régime* könyvkiadása, azaz a francia modell leírásával kezdődik (1751–1790 között), 26 oldalon. Ezt követően 14 oldalnyi kitekin-

tés következik „Európa és sajtói” címen. Alfejezetei: A német könyv és a könyv elterjesztésének ellenőrzése; Ausztria: nemzeti kultúrák és politikai központosítás (itt bő fél oldalon magyar vonatkozásokat is találunk); Az újvilág (!); A médiumok, a nemzet és az állam (melyben ismét több szó esik a francia viszonyokról). A következő fejezet „A nyomtatvány, a forradalom és a politikai részvétel (1790-1820-as évek)” magától értetődően francia túlsúlyú, bár az „Európa: a nyomtatás és a nemzeti kérdés” című rész Ausztrián és Németországon kívül orosz, sőt görög kitekintést is nyújt, francia szemmel. Szellemes és találó címet visel a következő fejezet: „A könyvpar feltalálása”, melyben valóban a nyomdai előállítás, a kiadás és a kereskedelem ipari tevékenységgé válásának folyamata, s benne a kiadó, mint a könyvpar kulcsfigurájának megjelenése, illetve szerepének megnövekedése kísérhető figyelemmel, megint csak olyan benyomásokkal, hogy mindez Franciaországban történt meg, alakult ki.

„Szerzők, szövegek, olvasók: az ipari mediatizáció kezdetei” címet viseli a következő fejezet, mely egy joggal francia eredetűnek nevezhető irányzat, a bibliológia szemléletmódjával szól írásról, irodalomról – az iparszerűen előállított populáris irodalomról – és a könyvterjesztés „iparosodásáról”. A „valódi” bibliológiától talán csak a könyvtárak említésének hiánya különbözteti meg, s itt álljunk meg egy pillanatra. Eszembe nem jutna médiával, médiaelmélettel vagy -történettel foglalkozó műben a könyvtárakat keresni, hacsak nem mint a médiumok (vagy azok meghatározott része) közösségi hozzáférése lehetőségét biztosító intézményként nem. Visszatérve azonban a szerzők rendkívül tág média-értelmezésére (minden olyan kommunikációs rendszer, mely lehetővé teszi a megőrzést, a tudásformák távolsági kommunikációját és a különböző politikai és kulturális gyakorlatok reaktualizálását), ebben a megközelítésben vajon nem sajtó-

tos kommunikációs eszköz, nem médium-e a könyvtár?

Az első rész összefoglalása szerint (érdekes és sajnálatos, hogy a szerzők a második és a harmadik rész összefoglalására nem vállalkoztak) a könyv második forradalmának nevezett folyamat az ipari nyomtatvány diadalához vezet. *„A forgalomba kerülő nyomtatványok túlnyomó része már az olvasók tömegeinek kegyeit szándékozik megnyerni [...] Ebben a korban a könyv már nem a tájékoztatás és a művelődés egyetlen (sőt már nem is a legfontosabb) hordozója [...] A demokratizálódás ürügyén az ipari könyvtermelés létrehoz egy fogyasztáson alapuló ipari kultúrát, amely paradox módon rövidesen a diszkrimináció eszközüül szolgál majd.”* A média története tehát – úgy tűnik – legalábbis kétséges eredményekhez vezető folyamat, az összefoglalást záró (a Horkheimer – Adorno szerzőpárostól származó) idézet szerint is: *„Egyelőre a kultúripar technikája csak a sorozatgyártásig és szabványosításig vitte, feláldozva azt, amiben a műalkotás logikája különbözött a társadalmi rendszer logikájától. Ezt azonban nem általában a technika mozgástörvényének, hanem csupán a gazdaságban betöltött mai funkciójának számlájára írhatjuk.”*

Az univerzális médiumok korában (1870–1950) tehát már két párhuzamosan futó folyamatot kell figyelemmel kísérnünk a média történetében: a tájékoztatást (melynek stratégiai fontosságáról szól a második rész első fejezete) és a szórakoztatást szolgáló médiumok hol egymástól független, hol pedig igencsak összefonódott fejlődését. A 19. században ugyanis létrejönnek azok a nagy kommunikációs hálózatok, (melyekkel együtt *„a hírek reprodukciója és továbbítása oly mértékű technológiai változásokon megy keresztül, hogy joggal beszélhetünk az információ első forradalmáról”*), melyek használata megkíván bizonyos, *„a távolsági kommunikáció során nélkülözhetetlen viselkedési kódokat. Ezekre az újonnan elsajátított képességekre nagyban építenek majd a 20. század végének elektronikus médiumai.”*

Érdekes megfigyelni, hogy a médiumok fejlődésével miként változik a mindenkori állam szerepe a befolyásolásban és az ellenőrzésben. Míg a könyv második forradalmának nevezett időszakban a könyvnyomtatás engedélyezése, illetve egyes könyvek betiltása volt a kontroll eszköze, a postaszolgálat kifejlődésével együtt megjelent a levelek ellenőrzése, illetve a levéltitok, melynek „tisztelete a politikai rendszerek demokratikus voltának elsőleges ismertetőjele lesz”. A táviró megjelenése pedig egyre tágabb teret enged a hírekkel való manipulálásnak. A hírek meghamisítása, késleltetése, vagy egyes kiválasztottakhoz való korábbi eljuttatása gazdasági és politikai előnyök forrásává válik, sőt, a távirati híreket közlő sajtó közvetítésével a közvélemény manipulálását is lehetővé teszi. Bár a rádió-kommunikáció és a telefon a kommunikáció új dimenzióit nyitja meg, mégis ez a korszak egyúttal „Az újság és az időszaki sajtó aranykora”, mint a következő fejezet címe mondja. A könyvpiar mellett ugyanis megjelenik a sajtóipar; új sajtóműfajok, új szerkesztési módszerek születnek, létrejön a hírkereskedelem (megalakulnak a nemzeti, és a nagy nemzetközi hírügynökségek). Egyre növekszik a sajtó véleményformáló hatalma, mely végül egyértelmű politikai szerepvállalásba fordul, ezt, a tömegmédiumok és a totális rendszerek kapcsolatát, vázolja egy hat oldalas alfejezet. Utolsó bekezdésének első mondata szerint „a totális rendszerek és ideológiák voltaképpen az ipari forradalom idején meginduló mediatiszációs folyamat végpontját, lezárását jelentik”. Feltehetőleg nem arra gondoltak a szerzők, amit a mondat sejtet (hogy a mediatiszáció vezetett el a totalitárius rendszerek kialakulásához), hanem arra, hogy a totális rendszerek idején ér véget az említett folyamat. Ez viszont két szempontból is vitatható: egyrészt a kommunizmus (mint államalkotó, államokat működtető rendszer) néhány évtizeddel túlélte a náciizmust, másrészt a következő fejezet tárgya, a film miként ma-

radhat ki a totális rendszerek médiájának tárgyalásából?

„A mozifilm, avagy van-e a képnek kultúrája?” című, negyven oldalas fejezetet különösen ajánlom a filmművészet iránt érdeklődő olvasónak, meglesse benne mindazt, amiért nem lopta szívembe magát ez a könyv. Csak a kérdéseket sorolva: mi a film? Művészet, technika, vagy ipar, illetve üzlet? A film melyik értelmezése fér bele a szerzők média-felfogásába? A filmgyártás a média, vagy a mozi? (Visszaköszön ez a probléma a könyv vége felé, a „Hollywood metamorfózisa” című részben is.) „A mozi az első olyan elektronikus médium, amelynek fejlődése során szembesülnie kell a tartalom problémájával. Mivel a „kultúripar” része, a mozinak valódi iparággá kell szerveződnie (ez pedig számos kényszer elfogadásával jár) ugyanakkor folyamatosan ki kell szolgáltatnia a közönség mindig változó ízlését.” Attól eltekintve, hogy a Lumière testvérek mozija nevezhető-e elektronikus médiumnak, idéztem a párizsi „theatrofon”, (a valamivel korábbi, és ugyancsak az elektromosságot, de nem az elektronikát felhasználó találmány) tartalommal kapcsolatos gondjairól szóló mondatot. Tehát: nem elektronikus, nem az első, és kérdés, hogy teljes egészében médiumnak tekinthető-e, de a mondat amúgy igen tetszetős. Minden művészet, minden műalkotás közöl, közvetít, üzenetet hordoz, ha úgy tetszik, kommunikál. Így a szerzők média-felfogásába csak a festészet és a szobrászat, vagyis a helyhez kötött és egyedi (távolsági kommunikációra nem alkalmas) műalkotásokat létrehozó művészeti ágak nem férnek bele. Ezért szerencsére nem kell arról is olvasnunk, hogy a különböző anyagok megmunkálásának műszaki feltételei, valamint a szobrász és a megrendelő, avagy a nem rendelésre alkotott szobrok iránti kereslet hogyan alakult „a szobrászat második forradalma”, mondjuk *Jean-Antoine Houdon* Molière mellszobrának megalkotásától kezdve. A mozi fejezet ugyanis ezt teszi: mindenbe belekap, a technika fejlődésébe, a mozifilm gazda-

ságtanába, a film-műfajok kialakulásába, egyes filmeket kiemel és elemez, másokat két mondattal elintéz, de ezek a kiemelések és elintézések egyaránt ötletszerűek. Így azután *Riefenstahl* két nevezetes filmje csak mint „rendelésre készült, nyíltan ideologikus, dokumentarista alkotás” kerül említésre, *Griffith* pedig – a szerzők szerint – az *Intolerance*-ban „képtelen volt uralni filmes eszközeit” (melyeket többnyire ő talált ki, illetve fel, természetesen hozzá). Nos, aki valamilyen filmklubban, filmtörténeti előadás- vagy vetítéssorozaton látta a *Türelmetlenséget* (magyarul ugyanis ezen, és nem *Intolerancia* címen forgalmazták), feltehetőleg velem együtt csodálkozik ezen a megállapításon.

„Könnyű szavakba öntenünk azt a megérzésünket, hogy mozifilm és társadalom ezer szállal kötődik egymáshoz, de sokkal nehezebb feladat a kapcsolatokat meghatározó szabályszerűségeket aprólékos bemutatása” – állítják szerzőink, és a moziról, filmről szóló fejezetükben ezt be is bizonyítják. Kétségtelenül helytálló ugyanakkor az a megállapításuk, hogy a mozi „hozzászoktatja a nézőket, hogy a „történetet mesélő” filmet összekapcsolják a reklámmal, [...] arra ösztönzi a közönséget, hogy egyszerre fogyassza a fikció és a tájékoztatás képeit. Végül pedig a mozi tartósan összekapcsolja a képet és a szabadidő eltöltését.”

Rövidebbre fogva az ismertetést, következik a rádió, mely „új perspektívát nyit a média történetében. Az esti családi rádióhallgatás olyan általánosan elterjedt szokássá válik, ami voltaképpen előkészíti a szerepet a televízió számára.” Ugyanakkor megindul a rádió politikai szerepvállalása is, melynek során a rádiósok „kísérletet tesznek egy olyan új szféra – a tájékoztatás – meghódítására, amely eddig az írott sajtó kizárólagos felségterülete volt”. Ekkor – a 20. század elején, a sajtó, a mozi és a rádió térhódításával, a népszórakoztatás új formáinak feltűnésével – kezd az értelmiségi elit ráébredni, hogy „milyen kis befolyással rendelkezik az új típusú médiában”. Ezt a ráébredést, a tömegkultúra

kritikáját és a modern populáris kultúra védelmezőinek érveit ismerteti röpké öt oldalon az univerzális médiumok koráról szóló második rész záró alfejezete. Végre egy érdekes, nem kizárólag francia, és tévedésektől is mentes rész, kár, hogy közel 250 oldal kellett „átrágni” ahhoz, hogy valami olvasni valóhoz jussunk.

A *Hálózati világ (1950–1995)* című harmadik rész legfőbb veszélye, hogy a szerzők olyan általánosításokat, olyan következtetéseket írnak le, amelyeket az azóta eltelt alig néhány év nem igazol (s bizony, szerzőink el is követték ezeket a hibákat). A televízióval két fejezet is foglalkozik, s nem indokolatlanul: valóban, mindaz, amit ma média és populáris kultúra, média és reklám, média és politika, média és a közvélemény befolyásolása, a tömegek manipulálása tárgyában tapasztalunk vagy gondolunk, leginkább a televízió fejlődéstörténetén keresztül érzékelhető. A televízió aranykora című első fejezet a lassú technikai beérést, a nézettség mérésének eszközeit ismerteti, majd a televízió és a nagyközönség dialektikus viszonyáról szól, és a CBS és MacCarthy szenátor esetének ismertetésével rávilágít, hogy a televízió sikeresen kimutatta, „hogy a nyilvánosság központi tényezőinek egyike lett. „A televízió mint varázslatos médium?” című második fejezet a „neotelevízió” (a kifejezés Umberto Eco-tól származik) kifejlődését és stílusjegyeit – műsorsávok helyett műsorfolyam, a *talk-show* és műsorvezetők középpontba kerülése, valóságshow-k, a tájékoztatás és a szórakoztatás összemosódása – tárgyalja. Rámutat, hogy az „az információ ellenőrzése rövidesen az információ megrendezésévé fajul”, azaz „a televízió nem elégszik meg a valóság hamis ábrázolásával” – ami nem is jelentene különösebb újdonságot – „hanem tevékeny részese lesz a valóság átalakításának”, hogy „az 1980-as évekre a televízió már akkora hegemóniára tett szert, hogy amiről nem számol be, az a közvélemény számára voltaképpen nem is létezik”. Létrejön tehát az eseményközpontú tájékoztatás (melynek magunk is tanúi va-

gyunk), amihez az állam is igazodik, és arra törekszik, hogy „jól és könnyen kommunikálható eseményeket „állítson elő”. [...] Az illetékesek elsődleges célja már nem az adott probléma valamiféle megoldása (ha ugyan az volt valaha is), hiszen az mindig újabb elégedetlenséget szülhet; mindennél fontosabb, hogy problémamegoldó bizottságot hozzanak létre, és az élén lehetőleg közismert személyiség álljon. A bizottsági elnök kinevezése, majd ... a bizottsági jelentés átvétele kitűnő médiaesemény lehet”. Ebben a fejezetben kapott helyet „A kommunikáció elméleteinek kritikája” című, korábban már említett alfejezet, melyben a mediológia kiindulópontjával vitatkozván így fogalmaznak: „Az utóbbi évtizedekben bekövetkező változások azonban inkább azt sugallják, hogy a médianak nem annyira természete, mint inkább története van, és talán éppen a médiatörténet segítségével érthetjük meg igazán jól a különféle médiumok társadalmi jellemzőit, használatát és hatását.”. Ha ez így van, kellene hozzá egy jó médiatörténet...

„A nyomtatvány az informatika korában” – szól a következő fejezet címe, mely az időszaki sajtó és a könyv jelenlegi (illetve közelmúltbeli) helyzetét vizsgálja, majd „Az elektronikus médiumok második generációja” című fejezet következik. Ezt a „második generációt” a fordító által következetesen numerizációnak nevezett digitalizáció, illetve a hálózati globalizáció jellemzi. Ezzel az informatikára alapuló kommunikációval kapcsolatban kerül tárgyalásra „az informatikáról szóló diskurzus”, benne Wiener gondolatainak már említett interpretálásával. „Az innováció kanyargós útjai” felé visz a következő fejezet, melyben odáig kanyargunk, hogy

immár médiaként tárgyaljuk a videojátékot is. Túl közelinek tűnik ez a múlt a történész szerzők számára: nincs „rálátásuk”, nem igazán tudnak mit kezdeni az egésszel. A társadalmi hatásokkal való foglalkozáshoz inkább szociológus kellene, a technológiai fejlődés leírásához ismét más szakértelem; marad tehát a megfogható, leírható, de valójában kevésbé érdekes gazdasági háttér, a mikor melyik cég hogyan alakult meg és át, kit mikor ki vásárolt fel és így tovább.

A mintegy négyszáz oldalas kötetet „a sokszínűség védelmében” íródott „általános konklúzió” zárja („ha a társadalom sokszínű, a médiumai is azok” – szól az utolsó mondat), majd egy-egy név-, intézmény- és cím-mutató teszi vastagabbá.

Ami engem illet, sajnálom az időt, amit a könyv átrágására fordítottam, melynek során többet bosszankodtam, mint örültem. Vannak ugyan találó megállapításai, ám ezek nem a leírtakból következnek, inkább az a benyomása támad az olvasónak, hogy egy-egy téma csak azért kerül elő, egy-egy fejezet csak azért íródott meg, hogy az adott egy-két mondat ne csupaszon álljon. Végül is kinek ajánlom a könyvet? Gallomának persze neki-velelkedhetnek, akiben pedig előítéletek élnek, miszerint „a franciák egocentrikus sovíniszták” lennének, azok akár igazolást is láthatnak benne. Akadnak persze egészen érdekes néhány oldalas részek is, ezeket érdemes megkeresni. A kiadó jó érzékkel vette észre egy médiatörténeti témájú könyv hiányát a magyar piacon, azonban a francia szerzőpáros könyvével ezt a hiányt nem sikerült megszüntetnie.

Mohor Jenő